

УДК: 371.59:371.53

Альо́хін Михайло Михайлович

студент кафедри соціальної роботи

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ

michel_alyokhin@rambler.ru

ОРГАНІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: МОТИВАЦІЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ УЧНІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі організації органів учнівського самоврядування у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі України. Автором розглянуто проблему мотивації учнів, визначені типи та механізми стимулювання учнів як передумова активності останніх у функціонуванні органів учнівського самоврядування. Запропоновані основні заходи морального та матеріального заохочення школярів-лідерів, вивчено та узагальнено досвід стимулювання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України. Подані статистичні результати дослідження ефективності використання різноманітних видів заохочення школярів, що є учасниками органів учнівського самоврядування, за типом, охопленням, терміном дії.

Ключові слова: учнівське самоврядування; мотивація; стимулювання; самоорганізація школярів; загальноосвітній навчальний заклад.

Актуальність дослідження. Формування громадянського суспільства, що нині охопило Україну в результаті цілого ряду важливих соціально-політичних зрушень, має відбуватися у всіх найважливіших сферах нашого життя, в тому числі – у галузі освіти. Сучасна державна освітянська політика декларує необхідність виховання молоді, що готова самовіддано розбудовувати Україну як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, що знає і вміє цивілізовано відстоювати свої громадянські права, що виконує обов'язки, сприяє громадянському миру і злагоді в суспільстві, успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури [2]. Саме на загальноосвітні навчальні заклади, окрім власне навчальних завдань, покладається функція формування в учнів здатності мати стійку громадянську позицію, вміння жити в рівноправному суспільстві [7]. Більшість зазначених положень можна ефективно реалізовувати шляхом залучення школярів до органів учнівського самоврядування – педагогічної технології, яка сприяє розвитку громадянських якостей дитини в системі демократичних взаємин виховного процесу на принципах самореалізації,

самодіяльності та самодостатності особистості. Однак для максимізації успішності даної технології, необхідне включення усіх суб'єктів навчально-виховного процесу. На жаль, слабка інформаційна робота педагогів, відсутність позитивних стимулів та мотивів до самоорганізації школярів не дають повноцінно функціонувати органам учнівського самоврядування, або взагалі призводять до їх знищення. Саме тому вивчення проблеми спонукання та заохочення учнів є надзвичайно важливою та актуальною в наш час.

Теоретичні основи організації учнівського самоврядування були розглянуті у працях В.Сухомлинського, А.Макаренка, Н.Крупської, С.Шацького, М.Фіцули.

Продовження розробки даного питання знайшло своє відображення у дослідженнях таких вітчизняних та зарубіжних вчених як М.Байрамова, А.Дзюбук, В.Дзюбук, Р.Кравець, О.Падалко, А.Нісімчук, О.Чешенко, Г.Беженар, Л.Новікова.

Нині в Україні над проблемою організації учнівського самоврядування працюють В.Чугаєвський, Н.Степчина, О.Косенчук, Т.Доценко, І.Єрмаков, Г.Ковганич, Д.Спіжева, М.Приходько.

Метою статті є визначення змісту поняття мотивації у лоні формування шкільного самоврядування, її складових та систематизація заходів, спрямованих на спонукання самоорганізації школярів, системи їх заохочення. Предметом дослідження є мотиваційно-стимульна сфери школярів; об'єктом – органи учнівського самоврядування загальноосвітнього навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Мотивація до самоорганізації – одна із найважливіших умов реалізації завдань, викладених у листі Міністерства освіти та науки України від 28 січня 2014 року «Про розвиток учнівського самоврядування» [4]. Вона не лише сприяє розвитку лідерських здібностей, підвищенню авторитету серед однолітків та педагогів, але і є рушійною силою утворення та функціонування органів учнівського самоврядування. Мотив – це внутрішнє спонукання особистості до того або іншого виду діяльності, пов'язане із задоволенням певної проблеми [3].

На перших етапах розбудови системи органів учнівського самоврядування в загальноосвітньому навчальному закладі відповідальність за зміст та якість мотиваційних чинників, що поширюватимуться шкільним колективом, мають взяти

на себе педагоги. На початку здійснення організаційного оформлення самоуправління доречно було б використати технології діагностичних методик школярів: за допомогою методу анкетування «Лідер», методикою на виявлення лідерських здібностей, запропонованою Е.Жаріков, Е.Крушельницький, тестовою методикою «Чи лідер Ви?» [6] та спрямувати виявлених явних чи прихованих лідерів до самоорганізації та згуртування.

Адміністрація та педагогічний колектив школи мають бути єдиними у своїх поглядах стосовно необхідності створення органу учнівського самоврядування, його ролі та функцій. Аби підштовхнути школярів, активізувати їх бажання консолідуватися та утворити органи особистого управління, слід вжити наступні заходи мотивації:

1) Створити та постійно підтримувати позитивний імідж органів учнівського самоврядування (відсутність негативних чи скептичних висловлювань педагогів стосовно доцільності самоорганізації школярів, здійснення психологічного, а надто – фізичного, тиску на лідерів, які прагнуть до самоврядування);

2) Впровадити та слідувати принципам толерантності, терпимості, демократизму, свободи слова та особистих переконань;

3) Надати реальні права, повноваження та обов'язки органам учнівського самоврядування; створити умови для фактичного їх використання; знехтувати бажаннями окремих педагогів мати фіктивне, недієздатне учнівське утворення, що існує лише «на папері»;

4) Провести змістовну інформаційну політику, спрямовану на поширення серед школярів відомостей про важливість самоврядування учнів в контексті гуманізації освіти, розбудови демократичної України, вихованні патріотично-налаштованої молоді, шляхом залучення лідерів інших навчальних закладів, демонстрації виступів політичних діячів і представників громадськості, що спонукають до цього;

5) Продемонструвати відсутність негативного взаємозв'язку лідерської діяльності школяра з оцінками поточного й семестрового контролю; погроз

педагогів помститися чи психологічно принизити учня під час та поза начальним процесом за висловлення думки (діяльності), що іде у розріз із баченням першого;

б) Забезпечити надійну організаційно-методичну підтримку школярам, що прагнуть до створення органів учнівського самоврядування; визначити педагогів-радників, що відповідатимуть за відповідні напрями діяльності, з числа відносно молодих за віком, що є зацікавленими в просуванні обраним вектором, користуються повагою серед учнів, заснованою на особистих та професійних якостях, а не на залякуванні чи авторитарно-тиранічних засадах;

7) Сформувати та постійно додавати позитивні стимули участі школярів в органах особистого управління, урізноманітнювати форми та методи заохочення, мобілізуючи для цього усі можливі ресурси.

Комплексне упровадження зазначених заходів із формування мотивації надасть змогу найбільшою мірою спрямувати школярів до самоорганізації. Однак особливе акцентування уваги на останньому пункті – максимізує кількість учнів та якість їх включення в процес формування та діяльності органів учнівського самоврядування.

Схематично класифікацію позитивних стимулів школярів, що залучені чи плануються бути залученими до органів самоуправління, можна представити у графічному зображенні (див. рис. 1):

Рис. 1. Класифікація позитивних стимулів стосовно школярів, що залучені чи планують бути залученими до органів учнівського самоврядування

Багато в чому різноманіття стимулів залежатиме від специфіки навчального закладу, її матеріально-технічної бази, усвідомленості адміністрацією важливості заохочення лідерів, рівнем розвитку лідерського руху населеного пункту, існуванням цільових місцевих (регіональних) програм підтримки обдарованої молоді. Окрім того, один і той самий стимул може одночасно підпадати під декілька класифікацій.

Більш детально розглянемо механізми стимулювання лідерів за типом заохочення. Так, до моральних стимулів школярів належать:

- оголошення усної подяки адміністрацією (керівництвом дитячого об'єднання) навчального закладу на офіційному заході внутрішньошкільного характеру (урочиста лінійка, батьківські збори, учнівська звітно-виборча конференція);
- відзначення сувенірно-нагороджувальною продукцією (Грамотою, Почесною Грамотою, Дипломами «За заслуги» III, II, I ступенів, Нагрудним знаком «Почесний учень» («Почесний громадянин Учнівської Республіки» - за умови обрання республіканського типу оформлення самоврядування, «Почесний член ДШО» - типу об'єднання));
- занесення лідера на Дошку пошани, у Книгу кращих школярів, Алею лідерів, на відповідну сторінку Інтернет-порталу навчального закладу, інші можливі джерела, що засвідчуватимуть важливості його праці та її результатів;
- делегування кращих лідерів на засідання районних дитячих об'єднань, для участі у відповідних круглих столах, семінарах, нарадах, конференціях, самітах та форумах учнівського самоврядування (наприклад, у Кривому Розі – до Міської асоціації дитячих об'єднань, у Дніпропетровську та Рівному – до Парламенту дітей міста, у Вінниці – до Ради дитячих омбудсменів, у Кіровограді – до Міського Парламенту Дітей, на загальнонаціональному рівні – до Всеукраїнської Ради старшокласників);
- залучення у роботі складів журі шкільних конкурсів та заходів (фестивалів талантів, спортивних змагань, інтелектуальних турнірів);

- уведення (на відповідному квотному принципі) представників органів учнівського самоврядування на паритетних засадах, із наданням права голосу, до педагогічної ради навчальної закладу, Ради школи (керівного спрямовуючого органу), Президії навчального закладу (директор, керівник Ради школи зі складу батьківського активу, керівник органу самоорганізації учнів).

Це створює вигляд кар'єрного зростання школяра, заохочення подібно до загальноприйнятого. Саме бажання наслідувати старше покоління, зростати в очах однолітків та членів сім'ї, дух суперництва та жага до першості спонукатимуть до активізації роботи в органах учнівського самоврядування. Окремо, серед моральних стимулів, слід визначити і автоматичне зарахування літньої практики, що регламентована Законом України «Про загальну середню освіту», і має складати щороку 10 днів із різним погодинним навантаженням в залежності від віку учня [5].

У свою чергу, матеріальними стимулами школярів можна вважати наступні:

- виплату одноразової чи тривалої стипендії (за наявності відповідних коштів) з власних фінансових фондів навчального закладу, благодійної та меценатської допомоги;
- надання путівок у дитячі заклади оздоровлення відповідно до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (МДЦ «Артек», УДЦ «Молода Гвардія», таборів, що є комунальною власністю територіальних громад та знаходяться у підпорядкуванні органів місцевого самоврядування) [0];
- подання на здобуття грантів, державних та місцевих премій лідерського напрямку, що супроводжуються матеріальною виплатою (у Кривому Розі – Відзнака Криворізького міського голови для обдарованих дітей та молоді, разом з якою виплачують дітям до 14 років по 300 гривень, від 14 до 18 – по 500, у віці від 18 років – по 800 гривень).

Більшість із зазначених стимулів є індивідуальними, а, враховуючи важливість спільного заохочення єдиної підструктури загального (класного колективу, органу самоорганізації учнів – міністерства, клубу, редколегії), можна запропонувати нагородження за результатами річного рейтингового оцінювання.

Наприклад, відзначати найкращі колективи почесними званнями «Клас року», «Відомство року» із наданням відповідних привілеїв (звільнення від роботи на пришкольній ділянці, встановлення права самостійно обирати місце локалізації під час виховних заходів, першочерговість врахування думки при ухваленні відповідних рішень, збільшення квоти делегатів у шкільному парламенті (будь-якому іншому представницькому органі)), або без таких; нагородження цінним подарунком; занесення у відповідні джерела увіковічення досягнень колективу.

З метою дослідження реального стану формування мотивації та стимулювання учнів загальноосвітніх навчальних закладів було проведено соціологічне опитування, у якому взяли участь 202 школярі 7-11 класів міста Кривий Ріг Дніпропетровської області.

Аналіз результатів свідчить, що 34,3% учнів беруть участь у роботі органів учнівського самоврядування; 41,2% – не беруть участі; 21,6% респондентів – не беруть участі, але бажають її брати; у 2,9% опитаних школярів відсутні органи учнівського самоврядування.

86,3% учнів вказують, що учнівське самоврядування у їх навчальних закладах формуються на добровільних принципах, тоді як 13,7% респондентів вказують на наявність примусу у даному процесі.

Формування керівних та виконавчих органів учнівського самоврядування здійснюється здебільшого шляхом проведення демократичних виборів (54,9%), рідше – через делегування представників класів у відповідні компетентні органи (23,5%), однак достатньо високим залишається відсоток прояву пережитків авторитарних методів управління – призначення посадових осіб адміністрацією начального закладу (21,6%).

Що стосується мотивації школярів до участі в діяльності органів учнівського самоврядування, то 62,8% опитаних учнів стверджують, що слід провадити моральне заохочення, тоді як 37,2% більш схильні до матеріального.

За сферою поширення, 70,6% вважають за необхідне стимулювати учнів громадами, застосовуючи колективні засоби заохочення, 28,5% опитаних школярів є прибічниками засобів індивідуального стимулювання.

Розподіл ефективності моральних стимулів представників органів учнівського самоврядування, на думку лідерів загальноосвітніх навчальних закладів, виглядає наступним чином: найбільш ефективним є відзначення сувенірно-нагороджувальною продукцією (42,6%); занесення школярів на дошку пошани чи алею лідерів (18,6%); оголошення усної подяки адміністрацією навчального закладу (13,7%). Меншою популярністю користуються делегування учнів до складів журі та суддівських комісій (7,8%), надання повноважень члена педагогічної ради чи ради навчального закладу (8,8%), делегування до районних/міських органів учнівського самоврядування (8,8%).

Більшість опитаних школярів вказала, що найбільш ефективним матеріальним стимулом є виплата стипендії (53,9%), у меншій мірі – надання путівки у дитячі оздоровчі табори (20,6%) та подання на здобуття грантів чи премій (25,5%).

Висновки. Таким чином, правильна мотивація, створена педагогічним колективом та прийнята шкільним колом, дозволяє активізувати учнівську громаду до створення органів власного самоврядування, що уособлюють демократичну та самодіяльну атмосферу, захищають права всіх учасників колективу, сприяють формуванню у них громадянськості, організаторських якостей, допомагають педагогічному колективу в організації навчально-виховної діяльності, виступають її ініціаторами.

Створення позитивного іміджу органу самоуправління, що базується на загальнолюдських принципах, надання йому реальних прав та повноважень, за умови правильної, виваженої інформаційної, організаційно-методичної підтримки зі сторони адміністрації та вчителів-радників, які розділяють думку про важливість самоорганізації школярів та усілякими способами підтримують її реалізацію, – ті мотиваційні чинники, які позитивним чином вплинуть на процеси розбудови дитячих об'єднань у навчальному закладі.

Неодмінною детермінантою прогресивного розвитку та зростання кількості членів учнівського колективу, що задіяних в органах самостійного управління, є використання позитивних стимулів, як морального, так і матеріального заохочення.

Впровадження даних механізмів у структуру сучасного українського загальноосвітнього навчального закладу дозволить демократизувати взаємини між учнівським та педагогічним колективом, вивести їх на якісно новий рівень, а відтак – закласти міцне підґрунтя розбудови громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» // Державний вісник України. – 2008. - №17(253). – С. 45.
2. Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/v%D1%96jskovo-patr%D1%96otichna-robota/normativno-pravova-baza-vijskovo-patriotichnogo-vihovannya/konczepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya-molodi.html>. – Назва з екрану.
3. Крушельницька Я.В. Фізіологія і психологія праці: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 28.01.2014 №1/9-77 «Про розвиток учнівського самоврядування»
5. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 року № 651 - XIV. / Законодавство про освіту: К.: Парламентське видавництво, 2002. - 159с.
6. Сбитнева В. Б. Педагогические условия развития лидерских качеств подростков в детском общественном объединении: дис. ... канд. пед. наук / В. Б. Сбитнева. - Ижевск, 2006. – 205 с.
7. Степчина, Н.П. Роль учнівського самоврядування у створенні єдиної системи корпоративної культури школи цінностей / Н. П. Степчина // Виховна робота в школі. – 2013 . № 12. – С. 2-8.

Рецензент

Калініченко Т.Ф. – к. пед. н.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2015

ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕНИЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЕ: МОТИВАЦИЯ И СТИМУЛИРОВАНИЕ УЧЕНИКОВ

Алехин Михаил Михайлович

студент кафедри соціальної роботи

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, г. Днепропетровск

michel_alyokhin@rambler.ru

Аннотация. Стаття посвящена проблеме организации органов ученического самоуправления в современном общеобразовательном учебном заведении Украины. Автором рассмотрена проблема мотивации учащихся, определены типы и механизмы стимулирования учеников как предпосылка активности последних в функционировании органов ученического самоуправления. Предложены основные

меры морального и материального поощрения школьников-лидеров, изучен и обобщен опыт стимулирования учащихся в общеобразовательных учебных заведениях Украины. Представлены статистические результаты исследования эффективности использования различных видов поощрения школьников, участвующих в органах ученического самоуправления, по типу, охватом, сроком действия.

Ключевые слова: ученическое самоуправление; мотивация; стимулирование; самоорганизация школьников; общеобразовательное учебное заведение.

ORGANIZATION OF STUDENT SELF-GOVERNMENT IN MODERN UKRAINIAN SCHOOL: MOTIVATION AND INCENTIVES STUDENTS

Mykhailo M. Alokhin

Student of the Department of Social Work,
Oles Honchar National University of Dnipropetrovsk, Dnipropetrovsk
michel_alyokhin@rambler.ru

Abstract. The article is dedicated to the problem of the organization of the student government at modern general educational establishments in Ukraine. The problem of student motivation was considered by the author and it were defined the types and mechanisms of the student's promotion as a background of their activity in the functioning of the student government. It were proposed the main measures of the moral and material incentives for the leaders among students, was studied and summarized the experience of the stimulating students at secondary schools of Ukraine. The statistical results of the research of the effectiveness in using different kinds of the promotion of pupils who participate in the student government bodies were represented according to the type, scope, validity.

Keywords: students' government; motivation; stimulation; self-organization of students; secondary school.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. The Law of Ukraine «On rehabilitation and recreation of children» // Derzhavnyi visnyk Ukrainy. - 2008. - №17 (253). - P. 45. (in Ukrainian)
2. The concept of national-patriotic education of youth, approved by joint order of the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sports, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministry of Defence of Ukraine, Ministry of Culture and Tourism of Ukraine of 27.10.2009 № 3754/981/538 / 49 [electronic resource]. - Access: URL:<http://www.mil.gov.ua/diyalnist/v%D1%96jskovo-patr%D1%96otichna-robota/normativno-pravova-baza-vijskovo-patriotichnogo-vihovannya/konczepczyia-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya-molodi.html>. - Name of the screen. (in Ukrainian)
3. Krushelnytska Ya.V. Physiology and psychology of work: Textbook. - K.: KNEU, 2003. - 367 p. (in Ukrainian)
4. Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 28.01.2014 №1 / 9-77 «On the development of pupils 'self' (in Ukrainian)
5. On General Secondary Education: Law of Ukraine on May 13, 1999 № 651 - XIV. / Zakonodavstvo pro osvitu: K.: Parlamentske vydavnytstvo, 2002. - 159s. (in Ukrainian)

6. Sbytneva V. B. Pedagogical conditions of development of leadership qualities of teenagers in children's public associations: dys. ... kand. ped. nauk / V. B. Sbytneva. - Izhevsk, 2006. - 205 p. (in Russian)
7. Stepchyna, N.P. The role of student government to create a unified system of corporate culture values the school / N. P. Stepchyna // Vychovna robota v shkoli. - 2013. № 12. - P. 2-8. (in Ukrainian)